

paper de vidre

segona època contes

BLANCA LLUM VIDAL

22 gener 2019

Blanca Llum Vidal (Barcelona, 1986) és filòloga, poeta i editora. Ha publicat els poemaris *La cabra que hi havia* (2009), *Nosaltres i tu* (2011), *Homes i ocells* (2012), *Visca!* (2012), *Punyetera flor* (2014, amb el qual va ser candidata al Premi Nacional de Poesia Jove «Miguel Hernández»), *Maripassola: Crònica d'un viatge a la Guaiàna francesa* (2015) i *Aquest amor que no és tu* (2018). També ha estat recollida en antologies de poesia com *Padra Foguera* o *Women Writers in Catalan*. Ha escrit sobre Ausiàs March o Giorgio Agamben i ha editat la poesia d'Àngel Guimerà i diverses obres de Víctor Català.

Mercè Rodoreda (Barcelona, 19019 – Girona, 1983), «que va menar una existència discreta i retirada, vivint després de la guerra en el triangle París, Ginebra i Barcelona, més endavant entre Ginebra i Romanyà de la Selva, és molt possiblement la novel·lista més important de la literatura catalana. Les seves novel·les foren pensades i estudiades minuciosament abans de llur redacció, i ben sovint escrites diverses vegades, i això que siguin productes de gran perfecció, on cada element juga un paper determinant: tot, doncs, hi és essencial. Certament una de les qualitats més rellevants de l'autora va ser la paciència: la lenta i difícil composició d'una experiència personals viscudes amb gran intensitat. La mateixa intensitat amb què visqué la literatura i que tenen totes les seves novel·les, simbòliques i poètiques, des de la primera *Aloma*, escrita a Barcelona, fins a *Mirall trencat*, començada a Ginebra i acabada a Romanyà.» (Del pròleg de Carme Amau a: Rodoreda, Mercè. *Tots els contes*. Barcelona: Edicions 62, 1979.)

El conte que publiquem formava part del recull *Semblava de seda i altres contes* (1978).

Que poques coses ens han de fer estar més alerta que la fascinació que poden provocar les paraules alguns ho han sabut. I així, com una cadena que es queda en la primera acció i que fuig conscientment dels sentits figurats: fascinar, captivar irresistiblement, agafar o retenir captiu, caigut en poder d'algué que et priva de llibertat. Ho ha sabut Celan, que si escrivia, que si escrivia poesia és, entre d'altres, per combatre una llengua que pot ser talment una reixa i una poesia que pot esquarterar el pensament i obrir la porta a la mort més abjecta. Ho ha sabut Rodoreda, que l'any 1946 escriu un conte que, com explica Maria Campillo a *Memòria literària i ficció de l'univers concentracionari* (2006), porta per títol l'expressió que, cinc anys abans, Hitler havia establert per designar els presoners destinats a fer desaparèixer sense deixar cap rastre ni un: «Nacht und Nebel» ('Nit i boira'), el decret NN. Un cop més, el Führer havia anat a enramar-se en l'alta cultura i, bavejant de sang i lirisme, havia tret l'expressió de *L'Or del Rin* de Wagner. Rodoreda, que escrivint aquest conte esdevé el primer autor català, i de l'Estat, que dona compte dels *Lager* (el conte es publica a Mèxic l'any 1947 i és innegable que Rodoreda treu l'expressió d'algun sobrevivent amb qui devia haver entrat en contacte), sabia perfectament que els camps d'extermini no van ser, com després ha afirmat Agamben amb una expressió encunyada ni més ni menys que per Heidegger, llocs de fabricació de cadàvers. Si es tracta d'un treball en cadena, quin és el producte final? La cendra? Que no es tracta d'un procés de fabricació de cadàvers també ho mostra Lázlo Nemes a la pel·lícula *El fill de Saül* (2015). Als *Sonderkommandos* no se'ls va encarregar de fabricar morts, sinó de fer desaparèixer per complet les persones. Allò que es va obligar a fer als jueus destinats a les unitats especials va ser a no deixar marca de l'assassinat. Parlar de «fabricació», a banda de deixar entreure un prejudici envers l'obrerisme de les fàbriques i envers el marxisme, és parlar de «tècnica», allò que, en Heidegger, l'aliena de l'ésser autèntic (i ari). Parlar de «nit i boira», en canvi, és parlar de l'atrocitat en paraules de l'atrocitat poetitzada. O dit altrament: que Rodoreda s'agafi a una expressió que pot arribar a ser bonica i que ha utilitzat el nazisme, mostra el grau de consciència que tenia l'autora de la perillositat potencial de la llengua. Una autora, a més, que forma part d'una cultura, la catalana, que es meravella fortament amb Wagner. Recuperar avui aquest conte em sembla una manera de recuperar el gest i l'avis: el gest de lligar els morts a la vida i l'avis a tots aquells que s'estimen la llengua. Ara que es porta muntar *Escape rooms* per arrencar riallades a cops de doctor Mengele, que sembla que sigui més efectiu rabejar-se en les catàstrofes alienes que no pas en les pròpies, no fos cas que esverèssim els guardians de la pàtria fent una obra que pretengués fer riure amb l'agonia dels catalans torturats i assassinats pel franquisme; ara que es porta donar veu als diaris a dibuixants que a hores d'ara deuen estar buscant la manera de fusionar el Zyklon B i l'estelada, llegir *Nit i boira* de Rodoreda pot ser, qui sap, una altra manera de relacionar-se amb la llengua, amb l'art i amb la cultura.

Gener de 2019

Nit i boira

—... Si tots els que som ací poguéssim tornar dintre un ventre, la meitat moríriem trepitjats pels qui voldríem ser primers. Un ventre és calent i fosc i clos...

Jo abans deia: fes el mort. Era quan encara no m'adonava que sóc una ombra. Ara callo. Res no justifica que m'hagin convertit en ombra. Encara hi ha el vent, encara hi arbres en altres països i gent. Més que fam de menjar tenia fam de gent, aleshores. Quan em venia aquell deliri m'hauria estavellat el cap contra un mur. Com més en moren ací, més m'agrada. És joia tan pregonat, tan complexa, que no es pot descriure. Ja fa temps que Meier va morir. Podia. Tots poden. Per això, abans, tenia fam de gent. La gent dorm, es lleva, es renta les mans, sap que els carrers són per caminar i les cadires per seure. És polida, la gent. Fan llurs necessitats en un racó i tanquen una porta perquè no els vegin. Tenen mocador. Apaguen el llum per fer l'amor. Meier s'orinava sempre. —«C'est pas de ma faute», deia amb un accent groc, al principi, per disculpar-se. Després ja no deia res. Dormia al meu llit. La primera nit que vaig sentir-me la cuixa molla, tèbia, una glòpoda d'ira salvatge em pujà al cap i vaig clavar-li la cullera al coll. L'enfonsava amb tota la meua força i sentia la seva ranera arran d'orella. Tot d'una, em donà un cop de genoll al ventre. Els braços se m'afuixaren i el vaig deixar.

A mi van agafar-me a Bordeus, el dia 14 de març de 1943. Sis dies de presó francesa, set pallasses fins a la sang.

A casa, quan jo era petit, teníem una peixera amb tres peixos vermells. Els mirava hores senceres. Sembla que mai no topin amb el vidre. Pensava: «Si no el veuen, com s'ho fan per a endevinar-lo i girar al moment just?». Una tarda em vaig quedar sol: el pare era a treballar; la meua mare havia anat a l'hospital a veure una amiga seva que tenia un ànrax a l'esquena. Em vaig acostar a la peixera i vaig agafar un peix. Es debatia frenèticament dintre de la meua mà. Obria la boca, els ulls li fugien del cap, brillants i rodons. Tenia una taca blanca a un costat del llom: els altres dos eren tots vermells. Vaig tornar-lo a l'aigua. Quan em va semblar que ja estava refet, va tornar-lo a treure. El vaig tornar a l'aigua. El vaig tornar a agafar i vaig continuar l'experiència fins que es va morir. Vaig fer-ho per joc, perquè volia veure què faria, no pas desitjant que morís.

Em treien i em tornaven a la cel·la. Me'n treien per apallissar-me i m'hi tornaven perquè em refés, per poder-me apallissar una altra vegada.

Per això, ací, al camp, estava tan content de no tenir una taca blanca. A vegades tenia por que me'n sortís una. Si hagüés tingut un mirall, hauria estat tranquil. M'hauria mirat cada mati i no hauria hagut de molestar un vel de llitera.

—*Tu connois?* —M'ensenyaven un retrat: era una noia jove amb un ble de cabells que gairebé li tapava l'ull—. *Connois pas Connois pas? Salau!* —M'havia agafat el nas el nas samb dos dits que estrenyien com unes tenalles i anava torçant—. *Fais pas l'imbecile, voyons... avoue... avoue...* —S'excitava. Quan ja no ho podia aguantar més, el vaig agafar la mà. Vaig sentir un cop terrible a l'estómac. I la pluja de cops—. *Connois pas la poule? Avoue!*

Si tots estiguessin quietos, no en moririen tants. Els hauria d'haver avisat. «Feu reserves de força.» Però si els ho hagüés dit se n'haurien mort menys. A Meier n'hi havia fet fer, de caminades! «Vés a prendre el sol, vés: amb l'aire de caminar se t'eixugaran les calces.» Em creia. L'idiota no s'adonava que com més corria pel camp, m'és s'orinava. Si els hagüés pogut fer passejar tots, hauria estat menys llarg. Aquesta massa d'homes, de residus, s'hauria anat fonent, però aleshores hauria quedat jo sol. I m'haurien vist. Hauria estat visible. Potser valdria més que m'haguessin posat a eixugar.

Un dia va arribar un camió ple de malalts. No els va maltractar ningú: només els van posar a eixugar. A mesura que els baixaven del camió, els feien seure en un banc. No se'ls sentia caminar: la flonjor de la neu ofegava la remor dels seus passos. El cel es podia tocar amb les mans. Era cobert, gris, feixuc. Quan van tenir tots els malalts asseguts a fora, no hi van pensar més. Al matí encara n'hi havia set de vius. És bonic, un cadàver glaçat. Net. Un va quedar aixarracat, amb les cames arrossades, i es cobria els ulls amb les mans. El belga li va passar el braç pel ple del genoll dret i em va dir: «Agafa! per l'altra nansa». El vam portar així a la pila. En tornar, vaig veure que amb el cap havia fet un solc a la neu. N'hi havia que encara pesaven.

...I no vénen... Potser ja no vindran. Havien d'haver vingut el mateix dia, a la tarda.

Quan vaig arribar el camp em va semblar un paradís. La portalada ampla i les torres de guaita li donaven un aspecte de fortalesa: però a dins... Hi havia, a l'entrada, uns barraques de fusta d'un verd tendre, amb parterres de flors, al voltant d'una placeta. No eren les nostres, és clar. Un declivi suau. La primera cosa que van fer fou prendre'n tot el que duien. Tot. Ens van portar nus a la dutxa. Jo encara tenia carn viva a l'esquena. Dutxa gelada, dutxa bullent. Una hora de cua per donar-nos la roba, uns pantalons i una jaqueta ratllats. I a viure. I crits. «*Schwein! Scheisse!*» A viure!

Si volen veure pantalons de pijama de setí negre, a la barraca de les prostitutes en trobareu. Quan encara treballava al túnel, m'imaginava que una nit l'assaltàvem i fèiem banderes amb el setí negre i travessàvem el món com una processó d'ombres. Reminiscències literàries, encara. És quan vaig començar a pensar en la noia del retrat. La recordava amb una gran precisió, com si l'hagués coneguda; més que si l'hagués coneguda. Un front estret, un nas llarg ample d'aletes, un ull molt obert, viu, els llavis prims. Molt bruna. I aquell ble de cabells que li quera sobre l'ull esquerre... A vegades, al túnel, sentia una angoixa sobtada. Com aquell dia que em vaig deixar la cartera sobre una taula del Servei d'Estrangers de la Prefectura: tot baixant l'escala una inquietud fosca me'n va fer adonar... La sentia tot d'una quan empenyia una wagoneta, mentre enfonsava la pala a terra. Vaig passar qui-sap-los dies sense saber d'on venia aquella angoixa que a estones no em deixava respirar. Una nit vaig trobar-ho. Era el ble de cabells sobre l'ull del retrat. Aquella nosa. Sentia un desig violent de tirar-lo enrere amb la mà i deixar la cara lluire i nua, aquella cara que és darrera cosa humana que he vist. No pas ganes d'acariciar el front. Un simple desig irracional de moure aquell ble, de tornar-lo posar darrera l'orella.

Aleshores el meu únic anhel era respirar el vent que venia del pujol. Un aire pur que semblava que portés olor de flor i em feia pensar en una tarda de diumenge que havia passat vora un riu, entre els joncs... Aleshores... Perquè ara... Aleshores encara em rentava i em despulrava a la nit, a despit del fred. Encara m'adonava dels poïts. Quan podia m'estirava a terra bocaterrosa i passava estones amb el cap entre les mans contemplant els brins d'erba i les formigues que eren les úniques coses vivents dintre aquell univers de fusta, de rails i de ciment. Ara, quan penso en les fulles tendres dels arbres transparents a contrallum, en el sol sobre l'aigua, en les flors, en els petits insectes blaus i daurats que s'enfilen per les tiges, en les moïses flonges i humides, em semblen un excés inútil, oliós, massa grossa, una malaltia tropical del món, del gris i de la neu —i una nàusea m'omple la boca de saliva.

Quan Meier morí vaig guardar-lo dos dies al llit. Els feia veure que encara estava malalt i així em podia menjar la seva sopa. A la nit ja no era tan desagradable mort, perquè ja no s'orinava. I de morts... Ja feia nits que dormia amb el cap separat per la llatja de fusta de la barraca d'una muntanya de cent o dos-cents cadàvers. Al segon dia el belga se'n va adonar. No va dir-me res, però quan repartíem la sopa em prengué el pot de Meier i em mirà fixament. «Ladret!», li vaig dir, i tot jo tremolava de ràbia. S'acostà al pot a la boca i m'anava mirant. Vaig saltar-li al damunt. Ens separaren a cops de matracà. Ell tenia tota la boca plena de sang. Jo vaig quedar amb la cara inflada tres dies. Quan vaig estirar-me al llit vaig veure que ja se l'havien emportat. M'entrà una tristesa infinita i gairebé vaig plorar. Va ser el darrer ec de d'aquell món lluent d'on m'havien tret atenallat pel nas; la darrera palpatació dels seus sentiments complicats i sumptuosos. Aleshores encara pensava, de vegades: «Si surto d'aquí viu, com seré? Sempre em semblarà que duc a passejar un riu de cadàvers. Que només puc engendrar fills amb aquells ulls immensos dels famètics, amb els sexes monstruosos penjats dintre l'arc prim de les cuixes.»

L'amor che move il sole e l'altre stelle... «Vine a dinar, fill meu: corre que la sopa serà freda...» «Canvia't les sabates, fill meu: la humitat és dolenta i quan seràs gran tindràs dolor.» «Rentat les dents...»

«Mireu-me», cridava Staub el dia que l'apallissaren després d'haver-lo purgat perquè s'havia empassat el brillant. «Mireu-me!» Udolava, crispat i nu, apocalíptic. D'un cop de puny li havien trencat les dents i les que li quedaven quien soles com peres podrides. Anava d'una banda a l'altra, s'unjlejava el pit. Des de les lliteres, allargant el coll, tres o quatre el miraven amb aquelles cares una mica lunars, de pierrot degollat, que tenen ací els qui no poden aguantar la fam. Potser pensava que

el cel s'obriria, que el seu Jahvé faria un signe. Caigné de genolls a terra: «No em puc tenir dret». El dia que el van penjar, al túnel, era el segon del rengle. Quan vam desfil·lar per davant vaig veure que tenia el camal dret de les calces esqueixat fins al genoll. Tenia el cap una mica caigut, com si no ho entengués.

«Pentina't, fill meu, pentina't...» No tinc cabells.

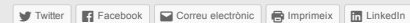
De vegades penso: «Com has pogut aguantar fins avui?». N'hi ha que volen salvar-se, i això els salva. N'hi ha que pensen que un dia en sortiran i això els salva també. Sortir d'ací, per què? N'hi ha que volen sortir per continuar. Si fos resistent o comunista... Però no sóc comunista ni he fet mai res: no he ajudat a fer volar cap tren ni he fet passar mai cap consigna. Potser ni els he odiats... Per això els primers dies se'm feia més dur. Més que no pas els cops, em doïa la sensació de l'enorme malentès. Era un seguit que em semblava que em vingüés del ventre. Com si fos l'únic d'adonar-me d'un error evident, patent, en un problema i no pogués fer-lo veure als altres. Sortir per venjar-me... De què? De qui? Un dia em van cridar per ajudar a descarregar els termos de sopa del camió. Estava glaçat i mentre esperava em posava les mans a la butxaca. Va alçar el cap per pegar-me a la cara. Devia tenir vint anys. Jo vaig pensar: «Podria el teu fill», i el mirava, esperant el cop. No sé què va dir, però abaixà el braç a poc a poc i tot d'una és posà a cridar els altres. Vaig sentir una esgarripança de vergonya. Per ell, primer. Per mi, després. Què devia haver vist en els meus ulls? Si hagués pogut arrencar-me'ls! La darrera persona que he pogut odiar—Meier no el vaig odiar mai—ni sé la cara que tenia. Era el dia que em van ensenyar el retrat. Devia ser al despatx del costat. Obrí la porta i sense mirar-me digué al que em pegava: «*Ecoute, toi: fais pas tant de bruit, quand mème*». Costa d'odiar un home si no li has vist mai la cara.

Els dos primers cops són els que fan mal. Al cap, de vegades, només el primer. Amagar la cara. El canoneig d'ahir al vespre en va excitar uns quants. «Partir, partir—em deia el polonès amb una mena de febre— *fini, fini*.» Es posà a petar de dents: «*Par... tir, par... tir*». Si, deuen ser a la vora. Ahir ens van fer formar cinc vegades. Se'n van endur molts. Tornar a començar en aquell món de coses grasses, emmeladés, peremptòries, començar què? No. Quan vaig arribar, els primers mesos de ser cap, pensava en el dia que en sortiria, en el dia que s'acabaria el malentès. No pas per desig de sortir-ne, me'n vaig adonar després. Era per l'instint automàtic de posar-me un terme al davant. Sempre havia viscut amb un horitzó a la vora: els exàmens, la fi del servei militar, les oposicions, l'acabament de la guerra. Una manera d'escapar al vertigen del futur, de la mort. Ací m'he anat enfonsant en aquest maresme il·limitat, seré. Potser la mort s'instal·la dintre els éssers molt abans d'acabar-los. Com si els ferís. Ser invisible. Invisible com una cosa. Els ulls hi rellisquen només, la dibuixen. Ser quasi una cosa, com el dia del retrat per aquell home sense cara que vaig odiar tant.

Tornar dintre un ventre, plegat, aballit, voltat d'una tebior molla. Ací, en aquest racó, el sol és una mica tebi. Fa uns quants dies dos guardians hi van trobar un home amagat i el van matar a cops de pala. Em van fer venir amb el carretó a buscar-lo. Se m'obria del pit; el pes semblava que m'havia d'arrencar els braços. Ni el vaig conèixer. Tenia la cara agrumollada de sang. Un fang negre. Amagar la cara. Ara cada dia vénen dos o tres cops a veure si hi troben algú. Però, què esperen, avui? Què esperen? Aquest aire que mou els brins deu ser fred, encara. L'aire li devia fer voleiar el ble de cabells, amb la mà de tant en tant se'l devia tirar enrera. Què esperen? Potser he trigat massa a venir, a decidir-me. Potser havia d'haver vingut el mateix dia, a la tarda, o l'endemà. Però no sabia que fossin tan a la vora. Els dos cops són els més dolorosos. Abaixar el cap. Amagar la cara. Després, tant se val...

© del conte «Nit i boira»: Institut d'Estudis Catalans.
Amb la col·laboració de la Fundació Mercè Rodoreda.

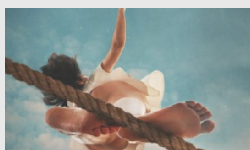
Comparteix això:

Relacionats

Mercè Ibarz
A "El recuperat"

Carlota Gurt
A "L'avançat"

Mercè Ibarz
A "L'inèdit"

Categoria : El recuperat, L'inèdit

Etiquetes : Blanca Llum Vidal, Mercè Rodoreda

← Damià Bardera

Alba Dalmau →